

II - Bd 13 689

011

II-Bd13689

100000 276052

Georg Büchner

V O J C E K

Přeložil Ludvík Kundera

Translation (c) Ludvík Kundera 1986

c/o DILIA Praha

O S O B Y

Vojcek
Marie
Plukovní tambor
Hejtman
Doktor
Profesor
Vyvolávač
Ondřej, Vojkův kamarád
Babička
Karel, idiot
Markéta, Mariina sousedka
Katka, děvče z tančírny
Žid, vetešník
Hospodský
Poddůstojník
Soudní sluha
První tovaryš
Druhý tovaryš
První, druhý člověk
První, druhé, třetí dítě
Stařec
Kristián, dítě Marie a Vojcka
/asi rok staré/
Soudní lékař
Soudce
Vojáci
Studenti
Lid
Kůň z kočovného divadla

1. - ŠIRÁ KRAJINA. V DÁLCE MĚSTO.

Vojcek a Ondřej řežou v křoví pruty.

Vojcek Ty, Ondro, vidíš tamhletu čmouhu přes trávník? Tamtudy se každéj večer kutálí hlava. Kdosi ji jednou zved, myslel si, že je to ježek, a za tři dny a tři noci byl na prkně. /Tiše/ To byli zednáři, Ondro, už to mám, zednáři, pst!

Ondřej /zpívá/
Dva zajíci mrňaví
trávu žrali bez ustání...

Vojcek Pst! Cosi tam dupe! Slyšíš?

Ondřej Trávu žrali bez ustání
a pak byli bez trávy.

Vojcek Dupe to za mnou, pode mnou. /Zadupá/ Dutý, slyšíš? Všecko tady pod náma dutý! Zednáři!

Ondřej Mám strach.

Vojcek Takový divný ticho. Ani dechat se nechce.
Ondro!

Ondřej Co?

Vojcek Řekni něco! /Vytřeštěně hledí do krajiny/ To světlo, Ondro! Oheň lítá po nebi a hřmot se na nás valí jak z pozounů. A blíží se to! Pryč. Nevohlížej se. /Strhne ho do křoví/

Ondřej /po chvíli/ Vojcku, ještě to slyšíš?

Vojcek Ticho, úplný ticho, jako by celej svět umřel.

Ondřej Slyšíš? V kasárnách už bubnujou. Musíme jít.

2. - MARIE S DĚCKEM U OKNA. MARKÉTA.

Čepobití. Kolem pochoduje vojenská kapela, v čele Plukovní tambor.

Marie /houpajíc děcko na ruce/ Koukej, človičku!
Tararará! Slyšíš? Už jdou!

Markéta Chlap. Chlap jako hora.

Marie A jak si vykračuje! Hotovej lev!

/Plukovní tambor salutuje/

Markéta Vida, vida, paní sousejka je celá rozkochaná!
Takovou ji ani neznáme!

Marie /zpívá/

Vojáci, vojáci, hoši malovaný...

Markéta A voči - jak se jí lesknou!

Marie Aťsi! Vodnesla si ty svoje voči k židovi, aby jí je vypucoval. Třeba se to ještě povede, a může je pak nabízet za dva krejčary.

Markéta Co si to dovoluje, vona? Vona paní panno! Já jsem počestná vosoba, ale vona - vona prokoukne sedm párů koženejch kalhot!

Marie Potvoro! /Přibouchne okno/ Pojď, ty můj malej. Lidi jsou prevítí. Seš jenom ubohý děcko děvky, ale maminku potěšíš vždycky - i tou nepočestnou tvářičkou. Hopsasa! /Zpívá/

Děvče, kam osud tě pošene?

Máš děcko, a muže ně.

Ech, nač se vůbec ptám?

Celou noc prozpívám:

Spi, synečku z Nemanic, juchěj!

Nikdo nepřidá mi nic.

Honzíčku, zapřáhni šimlů šestero

a dej jim zase žrát.

Oves nežerou,

vodu nepijou,

chladný vínko chtěj mít každyj den, juchěj!

Chladný vínko chtěj mít každyj den.

/Někdo zaklepe na okno/

Kdo tam? Seš to ty, Františku? Pojď dovnitř!

Vojcek Nemůžu. Musím k rozkazu.

Marie Co je s tebou, Františku?

Vojcek /tajuplně/ Marie, zas to na mě přišlo; moc toho bylo - copak nestojí psáno: A hle, kouř se táhl od země jako kouř z ohně?

Marie Člověče!

Vojcek Šlo to se mnou až před město. Co z toho bude?

Marie Františku!

Vojcek Musím jít. /Odejde/

Marie Co je s ním? Je celej vystrašenej. Na děcko se ani nepodíval! Takový nápady - ještě mu přeskočí! Proč seš tak zticha, človíčku? Máš strach? Taková tma najednou; jako by člověk voslepl. Jindá sem aspoň svítí lucerna. Nevydržím to - sahá na mě hrůza! /Odejde/

3. - VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. BOUDY. SVĚTLA.

Stařec /s dítětem, které tančí. Zpívá/
 Nic tu nemá trvání,
 všem je umřít dáno,
 to každý zná, to každý ví.

Vojcek Hejsa hopsa! Chudej muž, starej muž! Chudý děcko, mladý děcko! Hej, Marie, mám tě vodnýst? Člověk musí... Aby měl co jíst. Bláznivej svět! Krásnej svět!

Vyvolávač Dámy a pánové, u nás dneska můžete uvidět astronomického koně a malou ptačí kanálii. Jsou to miláckové všech evropskejch potentátů a členů všech učenejch společností. Poví lidem všecičko: stáří, počet dětí, nemoci, střílí z pistole, stojí na jedný noze. Nic než výchova! Mají hovadský rozum anebo spíš docela rozumnou hovadskost, nejsou to zvířecky pitomá individua jako tolik jinejch lidí, vyjma vážené publikum. Vstupte, jen dále! Ihned započne reprezentácie, neprodle- ně vypukne začátek všech začátkův. - Páni

a pánové! Tady zřít stvoření přímo od pána-
boha: nic, rajnsenkrecht nic. A nyní ejhle
tento um: Vzprímeně si vykračuje, má kabát
a kalhoty, má šavli! - Hle, toť pokrok, toť
civilizace. Vše kráčí vpřed: kůň, vopice,
kanální kanárek. Z vopice je natotata voják.
To ovšem není moc, to je nejnižší stupeň
lidského pokolení! - Reprezentace začíná!
Začátek všech začátků!

Vojcek

Chceš?

Marie

Pro mě za mě. Tam budou jistě krásný věci.
Co ten člověk má štrápců! A ta ženská je
v kalhotách!

4. - PODDŮSTOJNÍK. PLUKOVNÍ TAMBOR.

Poddůstojník

Stůj! Tam! Vidíš ji? To je ženská, to je
exemplář!

Plukovní
tambor

Sakra! Hotová líheň pro kyrysnický regimenty
a pro chov plukovních tamborů!

Poddůstojník

A jak nese hlavu! Člověk by řek, že ji ty
černý vlasy táhnou dolů jak závaží. A ty
černý voči...

Plukovní
tambor

Jako bys koukal do studně nebo do komína. Za
ní! Jdem!

Marie

Jé, to je světla!

Vojcek

Jo... velká černá kočka s vohnivejma kukad-
lama. To je večer, co?

5. - VNITŘEK BOUDY.

Vyvolávač

/předváděje drezírovaného koně/ No, jen ukaž
svůj talent! Pochlub se svým zvířecím rozumem!
Zahanbi lidskou společnost! Pánové, zvíře,
které tady zřít - z rodu ocasovitých a čtyř-
kopytných - je členem všemožnejch učenejch

společností, je profesorem na naší univerzitě. Páni studenti se u něho učí jízdy a bití. Tak to byla ukázka obyčejného rozumu. Teď musíš rozum pěkně zdvojnásobit! Co děláš, když přemýšlíš dvojnásobným rozumem? Je mezi učenou společností, co se tu sešla, nějaký osel?

/Kůň zavrtí hlavou/

Viděli jste ten dvojnásobný rozum? Tomu se říká zvířeologie. Zajisté, není to žádné zvířecky pitomé individuum, je to osobnost. Člověk, člověk-zvíře - a přece jen zvíře neboli hovořo.

/Kůň se zachová nevhodně/

Správně, jen zahanbi tuto sešlost. Jak vidíte, toto zvíře je ještě přirozenost sama, nezkažená příroda! Učte se od něho! Poradte se s lékařem, mohlo by to být nadmíru škodlivé! To znamená: člověče, buď přirozený! Jsi stvořen z prachu, písku a svinstva. Chceš být něco víc nežli prach, písek a svinstvo? Hle, zírajte, co to je rozum: na prstech počítat nemůže, a přece počítat umí! Čím to? To je tím, že se nemůže vyjádřit, nemůže nic explicírovat, je to zakletý člověk. Pověz panstvu, kolik je hodin! Kdo z přítomných pánů nebo dam má hodinky? Hodinky, prosím!

Plukovní
tambor

Hodinky? /Vytahuje s velkým gestem a odměřeně z kapsy hodinky/ Tady, pane!

Marie

To musím vidět. /Leze do první řady/

/Plukovní tambor jí pomáhá/

6. MARIĚ sama.

Marie

Ten druhý mu poručil, a on musel jít. Tak!
Jeden člověk před druhým.

7. DVŮR U PROFESORA.

Dole studenti, ve vikýři Profesor.

- Profesor Pánové, jsem na střeše jako David, když uzřel Bathsebu. Ale nevidím nic, než jak se na zahradě suší kombiné slečinek z penzionátu. Pánové, stojíme před důležitou otázkou o poměru subjektu k objektu. Zaměříme-li se jen na jednu z věcí, jimiž se na tak vysoké úrovni manifestuje organická sebeafirmace božství, a zkouáme-li její vztahy k prostoru, k Zemi a k planetárnímu systému, pánové, vyhodím-li tedy tuto kočku tímto vikýřem, jak se tato bytost úměrně svému instinktu zachová k centru gravitacionis? Hej, Vojcku, /řve/ Vojcku!
- Vojcek Ona kouše, pane profesor!
- Profesor Chlape, když on tu bestii bere do rukou tak něžně, jako by to byla jeho babička.
- Vojcek Mám třesavku, pane doktor.
- Doktor /zjevně potěšen/ Tak vida, vida! Výborně, Vojcku! /Mne si dlaně. Uchopí kočku/ Co to zřím, pánové? Nový druh čmelíka, velice krásná species, podstatně odlišná, zavrtal se, ukaž se panu doktorovi... /Vytáhne lupu/ Roztoči, pánové...
- /Kočka uteče/
- Pánové, to zvíře postrádá vědeckého instinktu.
- Profesor Roztoči, sem s nimi, nejkrásnější exempláře, přineste i svoje kožešínové límce!
- Doktor Pánové, namísto toho vám předvedu něco jiného. Hle: Tento člověk nejlí už čtvrt roku nic jiného nežli hrách. Všimněte si, prosím, účinku, sáhněte si: jak nepravidelný puls! Ten puls a ty oči!
- Vojcek Jdou na mě mrákoty, pane doktor. /Sedne si/
- Doktor Kuráž, Vojcku! Ještě pár dnů a pokus je u konce! Sáhněte, pánové, sáhněte si!
- /Ohmatávají mu spánky, puls a hruď/

À propos, Vojcku, zastříhal pánům ušima, no tak! Už jsem vám to chtěl dávno demonstrovat. Dva svaly má přitom v činnosti. Alau, zčerstva!

Vojcek

Och, pane doktor!

Doktor

Bestie, mám ti jednu stříhnout sám? Chceš upláchnout jako ta kočka? Tak pánové, to jsou jaksi přechodná stadia k oslu, zhusta i důsledek zženštilé výchovy a mateřského jazyka. Kolikpak vlasů ti tvoje matka z něžnosti vytrhla na památku? V posledních dnech ti docela prořídly. Hrách, pánové, hrách!

8. - MARIE.

Sedí s dítětem na klíně, v ruce má střípek zrcátka.

Marie

/se zhlíží v zrcadle/ Nádherně lesklé kamínky!
Jak že se jmenujou, co to říkal? - Spinkej,
chlapečku! Zavři vočka, pevně,

/dítě si přikryje oči dlaněmi/

ještě pevněji, nech je tak a buď zticha, jinak
si pro tebe přijdou. /Zpívá/

Spi, děťátko, u mámy,
nebo přijdou cikáni,
odvedou tě tiše
do cikánský říše!

/Opět se zhlíží v zrcadle/ Je to jistě zlato.
Našinec má na světě jenom kouteček a střípek
zrcátka, a přece mám zrovna tak rudý ústa jako
vznešený dámy se svejma zrcadlami odshora do-
lů a s krásnejma pánama, co jim líbaj ruce.
Jenže já jsem jen chudá ženská! -

/Dítě se nadzvedne/

Tiše človíčku, zavři vočka! Vidíš, jak tam po-
zdi běží klekánice? /Zablýskne zrcátkem/ Zavři
vočka, nebo ti do nich nakoukne a voslepneš!

/Za jejími zády vstoupí Vojcek. Marie
vyskočí a přikryje si uši/

- Vojcek Co to máš?
- Marie Nic.
- Vojcek Vždyť se ti to leskne pod prstama.
- Marie Náušnička. Našla jsem ji.
- Vojcek Já ještě nikdy nic takového nenašel. Dvě naráz!
- Marie Ty si myslíš, že jsem děvka?
- Vojcek Tak už se nezlob, Marie. - Jak ten kluk spí! Šáhni mu pod pažičku, tlačí ho asi židle. Na čele má kapičky potu. Svět je samá práce, pot i ve spánku. Jsme chudáci! Přines jsem zas peníze, Marie. Žold a něco vod hejtmana.
- Marie Bůh ti to voplať, Františku.
- Vojcek Musím už jít. Tak dneska večer, Marie. Sbohem.
- Marie /sama, po odmlce/ Přece jen jsem špatná. Nůž do srdce bych si měla vrazit. - Ech, tak už to na světě chodí. Stejně půjde všechno k čertu, mužský i ženský.

9. - HEJTMAN, VOJCEK.

Hejtman na židli. Vojcek ho holí.

Hejtman Žádný spěch, Vojcku, pomaloučku! Pěkně jedno po druhém! Motá se mi z něho hlava. Bude hotový o deset minut dříve než jindy a co si s těmi deseti minutami počnu? Uvážil, Vojcku: má před sebou ještě třicet roků, dobrých třicet roků! To je tři sta šedesát měsíců! A co dnů! A hodin! A minut! Co si počne s celou tou spoustou času? Musí si to rozvrhnout! Rozvrhnout, Vojcku!

Vojcek Jo, pane hejtman.

Hejtman Když pomyslím na věčnost, začínám se strachovat o svět. Samá práce, Vojcku, samá práce! Věčné: Co je věčné, to je věčné - to jistě chápeš. Ale pak to zas věčné není, a to je

okamžik, ano, okamžik. - Vojcku, mráz mi přelítne po zádech, když si pomyslím, že se svět jednou za den otočí! Jaké to plýtvání časem! A proč? A nač? Vojcku, já už ani nesnáším pohled na mlýnské kolo. Hned na mne padne melancholie.

Vojcek Jo, pane hejtman.

Hejtman Vojcku, on vypadá pořád tak uštvaně! Dobrý člověk se neštve, dobrý člověk, který má čisté svědomí. - Tak přece něco řekl, Vojcku. Jaké je venku počasí?

Vojcek Špatný, pane hejtman, špatný. Vítr.

Hejtman Však už ho cítím. Prohání se venku, jako by se tam myši honily. /Chytrácky/ Fouká to, myslím, od jihoseveru?

Vojcek Jo, pane hejtman.

Hejtman Chachachá! Od jihoseveru! Chachachá! Ó Vojcku, on je hloupý, hrozitánsky hloupý! /Dojatě/ On je hodný člověk, Vojcku, dobrák - ale /důstojně/ Vojcku, on nemá morálku! Rozuměl, Vojcku, morálka, to je, když je někdo morální. Je to dobré slovo. On má dítě, aniž mu požehnala církev, jak říká náš veledůstojný pan posádkový kurát, aniž mu požehnala církev, to nemám ze sebe.

Vojcek Pane hejtman, pánbůh na toho ubohého červíčka nebude koukat skrz prsty jen proto, že nad ním nikdo neřekl ámen, než jsme ho udělali. Ježíš pravil: Nechte maličkých přijít ke mně.

Hejtman Co on mi tady káže? Co to je za kuriózní odpověď! On mě tou odpovědí úplně iritýruje. Když říkám on, tak myslím jeho, jeho.

Vojcek My chudáci. Kouknou, pane hejtman, peníze, peníze. Kdo nemá peníze - ať si takovej vsadí jednou na morálku ve světě! Člověk je tady jen z masa a krve. Našinec bude nešťastnej na tom i na vonom světě. Kdybysme se náhodou dostali do nebe, tak tam určitě budeme muset dělat hrom.

Hejtman Vojcku, on nemá ctnost, on není ctnostný člověk. Z masa a krve? Když po dešti ležím v okně a koukám po bílých punčochách, jak tak poskakují po ulici - zpropadeně, Vojcku - tu mě

chytá láska! Já jsem také z masa a krve. Ale ctnost, Vojcku, ctnost! Jak bych jinak mohl odolat takovému pokušení? Vždycky si řeknu: Jsi ctnostný člověk, /dojatě/ hodný člověk, dobrák.

Vojcek Jo, pane hejtman, ctnost! Tak daleko já ještě nejsem. Kouknou, my vobyčejní lidi, my na ctnost nemáme, nám musí stačit jen tak přirozenost, ale kdybych byl pán a měl klobouk a hodinky a španělku a uměl vznešeně mluvit, chtěl bych bejt v tu ránu ctnostnej. Taková ctnost, to musí bejt náramně krásná věc, pane hejtman. Ale když já jsem chudák, chudák!

Hejtman Dobrá, Vojcku. Jsi hodný člověk, dobrák. Ale moc přemýšlíš; to užirá zdraví, vypadáš pořád tak uštvaně. Ten diškurs mě načisto zchvátil. Tak jdi - a ne abys utíkal. Pomalu jdi ulicí dolů, pěkně pomaloučku.

10. - MARIE. PLUKOVNÍ TAMBOR.

Plukovní
tambor

Marie!

Marie

/se na něho dívá, výrazně/ Udělej pár kroků! - Hrudník jak bejk a fousy jako lev. Žádnej se ti nevyrovná! - Všecky mi tě budou závidět!

Plukovní
tambor

A co teprv v neděli, až si vezmu ten veliký fedrpuš a bílé rukavičky, u sta hromů, Marie! Princ vždycky říká: Člověče, on je chlapisko!

Marie

/posměšně/ No, no! /Předstoupí před něho/ Mužskej!

Plukovní
tambor

Však ty seš taky kus ženské! Saprment, zařídíme si chov plukovních tamborů. Co říkáš? /Obejme ji/

Marie

/rozladěně/ Nech mě!

Plukovní
tambor

Nikdo tě ještě nezkroutil?

Marie /prudce/ Jestli na mě šáhneš!
 Plukovní Kouká ti z očí čert?
 tambor
 Marie Pro mě za mě! Všecko fuk.

11. - VOJCEK. DOKTOR.

Doktor Čeho jsem to byl svědkem, Vojcku? Tak on drží slovo?

Vojcek Copak, pane doktor?

Doktor Viděl jsem to, Vojcku! On močil na ulici, močil na zeď, jako pes! A přitom dostává dva groše denně. To je špatné, Vojcku. Svět je špatný, stále horší a horší.

Vojcek Ale pane doktor, když to tak přijde, vod přírody.

Doktor Od přírody, od přírody! Jakápak příroda! Cožpak jsem nedokázal, že musculus constrictor vesicae je podroben vůli? Příroda! Člověk je svobodný, Vojcku, teprve v člověku se individualita mění ve svobodu. Hm, neudržet moč! /Vrtí hlavou, založí si ruce za zády a přechází sem a tam/ Snědl už svou porci hrachu, Vojcku? - To bude revoluce ve vědě, až vyrukují se svými převratnými objevy. Močovina 0,10, čpavek, hyperoxydul. Vojcku, nemá zas nučkáni? Šel dovnitř a zkusil to!

Vojcek Nemůžu, pane doktor.

Doktor /s afektem/ Ale na zeď - to ano! A písemné ujednání mám v ruce! Viděl jsem to, na vlastní oči jsem to viděl. Zrovna jsem vystrčil nos z okna, aby do dírek dopadly sluneční paprsky. Studuji kýchání. /Vykročí k němu/ Ne, Vojcku, já se nezlobím, zloba je nezdravá, nevědecká. Jsem klidný, naprosto klidný. Můj puls je zcela normální, šedesát, a říkám mu to s krajní chladnokrevností. Chranbůh, kdo by se zlobil kvůli člověku, kvůli jedinému člověku! Kdyby tak zkrepiroval nějaký Proteus, to leda! Ale Vojcku, on přece jen neměl močit na zeď...

- Vojcek Kouknou, pane doktor, někdy má člověk takovej charakter, takovou štruktúru. - Ale s přírodou je to jiný, kouknou. S přírodou /luská prsty/, to je tak, jak bych to jen řek, například...
- Doktor Vojcku, on už zas filozofuje.
- Vojcek /důvěrně/ Pane doktor, slyšeli už něco vo dvojí tváři přírody? Když slunko stálo nad hlavou a celej svět jako by měl chytnout plamenem, mluvil už ke mně strašlivej hlas.
- Doktor Vojcku, on má aberratio neboli zmatení myslí.
- Vojcek /si dá prst na nos/ V houbách, pane doktor, v houbách to vězí. Všimli si už, v jakých vobrazcích houby rostou? To písmo by se mělo rozluštit.
- Doktor Vojcku, on má nejkrásnější aberratio mentalis partialis, druhá species, velice pěkně vyhraněná. Vojcku, dostane přidáno! Druhá species: fixní idea za všeobecně rozumného stavu. Dělá ještě všechno jako dřív? Holí ještě pana hejtmana?
- Vojcek Jo.
- Doktor Jí své porce hrachu?
- Vojcek Vždycky jak předepsáno, pane doktor. Stravný dostává žena.
- Doktor Vykonává službu?
- Vojcek Jo.
- Doktor Je interesantní kázus, případ Vojcek. Dostane přidáno, držel se! Ukázal mi puls. Tak.

12. - HEJTMAN. DOKTOR.

- Hejtman Pane doktore, dělají mi starosti koně. Když pomyslím, že ty ubohé bestie musí chodit pěšky. Kam pádíte? A nerozhánějte se tak tou svou hůlkou! Uženete si smrt. Dobrý člověk, který má čisté svědomí, ten tak nepospíchá.

Dobry člověk ... /Chytne Doktora za šosa/ Pane doktore, dovolte, abych zachránil jeden lidský život. Říkáte se... Pane doktore, jsem celý trudnomyslný a někdy jako bych blouznil. Jak vidím viset na zdi svůj kabát, hned se rozpláču - tady visí.

Doktor

Hm! Naduřelý, tučný, krk tlustý, apoplektická konstituce. Tak tak, pane hejtmane, mohla by z toho být apoplexia cerebialis neboli mrtvička. Může ale být také jen jednostranná a to byste pak byl na půl těla ochrnutý, nebo byste v nejlepším případě mohl být ochrnutý duševně a pak byste nadále jen vegetoval, to jsou tak přibližně vaše vyhlídky na příští čtyři týdny! Ostatně vás mohu ujistit, že jste jeden z mých nejzajímavějších případů a dá-li pánbůh a budete mít částečně ochrnutý jazyk, uděláme spolu ještě přímo nesmrtelné experimenty.

Hejtman

Nelekejte mě, pane doktore! Na úlek se taky umírá, na pouhopouhý úlek. - Vidím už lidi s cylindry v rukou, ale řeknou, byl to hodný člověk, dobrák - u čerta, vy funebráku.

Doktor

/mu nastaví klobouk/ Co je to, pane hejtmane? To je dutá hlava!

Hejtman

/udělá prstem do klobouku prohlubeň/ Co to je, pane doktore? To je řitní otvor.

Doktor

Poroučím se, vážené pometlo ze cvičáku.

Hejtman

Nápodobné, ctěný pane funebráku.

/Rozcházejí se. Přichází Vojcek a chce je rychle minout/

Hej, Vojcku, co se tak kolem mě žene? Zastavil se přece, Vojcku! Pobíhá po světě jak nabroušená břitva, člověk se o něho ještě pořeže. Pádí, jako by měl oholit regiment kozáků a věděl, že ho chtějí pověsit nad posledním chlupem. Ale o těch dlouhých vousích, co - co jsem to chtěl říci? Vojcku - dlouhé vousy...

Doktor

Dlouhé vousy pod bradou, již Plinius praví, že vojáci by si to měli odvyknout...

Hejtman

/pokračuje/ Dlouhé vousy? Aha! Tak co, Vojcku, nenašel ještě v polévce dlouhý chlup z takových vousů? No rozumí mi přece? Člověčí chlup, chlup

z vousu nějakého zákopníka, nějakého poddůstojníka, nějakého - dejme tomu - plukovního tambora? Tak co, Vojcku? Ale on má počestnou ženu. Ne jak ostatní.

Vojcek Jo! Co tím chtěj říct, pane hejtman?

Hejtman Jak se ten chlap tváří!... No, zrovna v polévce to být nemusí, ale když si pospíš a zajde za roh, tak může takový chlup najít třeba ještě na jedněch rtech. Na rtech, Vojcku - i já jsem kdysi pocítil lásku, Vojcku. Chlape, vždyť on je bílý jako křída!

Vojcek Pane hejtman, já jsem chudák, ubožák - a nic jinýho - na světě nemám. Pane hejtman, jestli žertujou...

Hejtman Já a žertovat? Já ti zažertuju, chlape!

Doktor Puls, Vojcku, puls! Rychlý, tvrdý, skákavý, nepravidelný.

Vojcek Pane hejtman, země je žhavá jak peklo, ale pro mě studená jako led, jako led, peklo je studený, vsaďte se. To není možný. Člověče, člověče, to není možný!

Hejtman Chlape, chce snad, aby ho zastřelili, chce snad dostat pár kulek do hlavy? On mě těma očima přímo probodává a já to s ním myslím dobře, protože je hodný člověk, Vojcku, dobrák.

Doktor Obličejové svalstvo strnulé, napjaté, občasné záškuby. Vzezření rozrušené, napjaté.

Vojcek Jdu. Všecko je možný. Ten chlap! Všecko je možný. Máme dnes pěkný počasí, pane hejtman. Kouknou: Takový krásný, pevný, šedivý nebe, člověk by málem dostal chuť zatlouct do něho hák a voběsit se na něm, jen kvůli tý pomlčce mezi slovíčkem jo a slovíčkem ne - jo a ne. Pane hejtman, jo nebo ne? A kde je vina? Může to jo za to ne - nebo to ne za to jo? Budu vo tom přemejšlet. /Vykračuje si dál, napřed pomalu, pak pořád rychleji/

Doktor /pádí za ním/ Fenomenální! Vojcku, dostane přidáno!

Hejtman

Mně se ze všech těch lidí už motá hlava. Ta rychlost! Ten dlouhán si to ale maže! Jako by pelášil stín pavoučí nohy! A ten skrček, ten se zas loudá. Ten dlouhý je blesk a ten malý hrom! Chachá, s křížkem po funuse. To mi nevoní! Dobrý člověk je vděčný člověk a má svůj život rád, dobrý člověk nemá žádnou kuráž, ne, kuráž má jen darebák! Šel jsem do války jen a jen proto, abych se utvrdil ve své lásce k životu... a tak jsem se kuráži nevyhnul. Na jaké nápady člověk tak přijde, groteskní, groteskní!

13. - MARIE. VOJCEK.

Vojcek

/na ni upřeně hledí a vrtí hlavou/ Hm! Nic nevidím, nic nevidím. Kdyby to tak člověk mohl na vlastní voči poznat, kdyby se to dalo nahmatat rukama!

Marie

/zaraženě/ Co je s tebou, Františku? Něco tě posedlo, Františku.

Vojcek

Hřích, takhle tlustej a takhle širokej. Smrad, že by to andělíčky z nebe vykourilo. Máš rudý rty, Marie. Opar na nich nemáš? Sbohem, Marie, jsi krásná jako hřích. - Může bejt smrtelnej hřích tak krásnej?

Marie

Máš horečku, Františku!

Vojcek

Čerta! - Stál tady? Takhle? Takhle?

Marie

Den je dlouhej a svět je starej a na jednom místě může stát spousta lidí, jeden po druhým.

Vojcek

Já ho viděl.

Marie

Člověk může vidět všelicos, když má dvě voči a není slepej a když svítí slunko.

Vojcek

Však uvidíš.

Marie

/drze/ A třeba jo.

14. - STRÁŽNICI.

Vojcek a Ondřej.

Ondřej /zpívá/
 Děvečka z naší hospody
 sedává v sadě u vody,
 sedá tam celá divá...

Vojcek Ondro!

Ondřej No?

Vojcek Pěkný počasí.

Ondřej Neděle, slunko a za městem muzika. Předtím šly
 kolem ženský, až se z nich pařilo - a jak!

Vojcek /neklidně/ Šly tancovat, Ondro! Tancovat!

Ondřej U Koníčka a ve Hvězdě.

Vojcek Tancujou, tancujou!

Ondřej Pro mě za mě.
 Sedá tam celá divá,
 až zvonek půlnoc odbije -
 a na vojáky číhá.

Vojcek Ondro, nemám stání.

Ondřej Blázne!

Vojcek Musím ven. Všecko se mi před vočima motá. Jaký
 mají horký ůlaně! Sakra, Ondro!

Ondřej Co chceš?

Vojcek Musím odsud.

Ondřej Kvůli tý ženský?

Vojcek Musím ven, je tu hrozný dusno.

15. - HOSPODA.

Okna dokořán, tanec. Před domem lavice. Výrostci.

První tovaryš Už není, není má
ani ta košilka bílá.
Duši mi kořalka zasmradila -

Druhý tovaryš Bratře, mám z kamarádství k tobě udělat díru
do těla? Sakra! Udělám díru do těla! Já jsem
taky chlap, však víš, všecky blechy z těla
mu vymlátím.

První tovaryš Duši mi, duši mi kořalka zasmradila.
I prachy se vobráťej v prach! Pomménko! Jak je
ten svět krásnej! Bratře, nabřečím kýbl. Naše
nosy by měly bejt dvě butelky, abysme si je
voba mohli vlejt do hrdla.

/Vojcek se postaví k oknu. Marie a Plu-
kovní tambor tancují kolem, aniž si ho
všimnou/

Jiní

/sborově/

Jel myslivec na koni,
jel přes háj zelený.
Halí, haló, v lese je veselo!
Nad lovení není,
lov je mý potěšení!

Marie

/jak tančí kolem/ Furt, jen furt, furt, jen
furt...

Vojcek

/zalykavě/ Furt, jen furt - furt, jen furt!
/Prudce se vztyčí a opět klesne na lavici/
Furt, jen furt, furt, jen furt! /Sevře ruce/
Točte se, válejte se! Proč pánbůh nesfoukne
slunce, aby se všecko mohlo po sobě smilně
válet, mužskej i ženská, člověk i dobytek.
Dělejte to za bílýho dne, dělejte to lidem
na dlani jako komáři! - Ženská. - Jak je
rozpálená, ta ženská! Rozpálená! - Furt, jen
furt, furt, jen furt! /Vztyčí se/ Ten chlapi!
Jak jí vomakává, celý tělo, má jí, má jí tak
jako já - na začátku.

První tovaryš

/káže na stole/ ... Ledaže poutník, jenž ne-
tečně stojí v proudění času anebo odpovídá
božské moudrosti a sám sebe se ptá: Proč je

člověk? Proč je na světě člověk? - Ale vpravdě pravím vám: Z čeho by žil takový sedlák, bednář, švec nebo lékař, kdyby bůh nebyl stvořil člověka? Z čeho by žil krejčí, kdyby bůh nebyl člověku vštípil pocit studu, z čeho voják, kdyby ho bůh nebyl vyzbrojil potřebou navzájem se zabíjet? Protož nezoufejte, zajisté, zajisté, je to půvabné a skvělé, ale všechno vezdejší je špatné, ba i prachy se obrátí v prach. - Na ukončení, drazí posluchači, na ukončení vyčurejmež se ještě křížem, aby zdechl jeden žid!

16. - ŠIRÁ KRAJINA.

Vojcek

Furt, jen furt! Furt, jen furt! Dost, muziko! /Nachýlí se nad zem/ No tak, cože to říkáte, cože? Hlasitěj, hlasitěj, bodni, zabodni tu vlčici. Mám? Musím? A tady je to taky slyšet, říká to i vítr? - Slyším to furt, furt a furt: bodni, zabodni?

17. - NOC.

Ondřej a Vojcek na společném kavalci.

Vojcek

/zatřepe Ondřejem/ Ondro! Ondro! Nemůžu spát! Když zavřu voči, všechno se se mnou točí a slyším ty housle, furt a furt, furt a furt. A pak ze zdi cosi mluví, neslyšíš nic?

Ondřej

Jo - ať tancujou! Bůh nás opatruj. Amen. /Opět usne/

Vojcek

Táhne se mi to před vočima jako nůž.

Ondřej

Musíš pít kořalku s práškama, to vytahuje horkost.

18. - KASÁRENSKÝ DVŮR.

- Vojcek Tak co?
- Ondřej Šel tady kolem s nějakým kamarádem.
- Vojcek Něco vykládal.
- Ondřej Jak to víš? Nač ti to mám povídat já? No, chechtal se a pak řek: skvostnej exemplář! Ta ženská má stehna a všechno vostatní tak pevný, tak pevný!
- Vojcek /zcela chladně/ Jo, to teda říkal? V čem se mi to dneska v noci jen zdálo? Nebylo to vo noži? Člověk má ale bláznivý sny!
- Ondřej Kampak, kamaráde?
- Vojcek Hejtmanovi pro víno. - Ale Ondro, byla to přece jen skvělá holka.
- Ondřej Byla? Kdo?
- Vojcek Ale nic. Sbohem.

19. - HOSPODA.

Plukovní tambor. Vojcek. Lidé.

- Plukovní tambor Jsem chlap! /Bouchne si do prsou/ Chlap, po-
vidám. Kdo nebude vožralej jak pámbu, ať si
mě nepřeje. Vtluču každému nos do prdele!
Každýho zpráskám... /Vojckovi/ Ty tam, chlas-
tej! Chlap musí chlastat. Svět by měl bejt
kořalka, samá kořalka.

/Vojcek si píská/

Nepískej, lumpe, nebo ti vytáhnu jazyk z huby
a vomotám ti ho kolem těla!

/Rvou se, Vojcek podlehne/

Mám ti nechat ještě trošku dechu, co by se
tak vešlo do babskýho pšouku, mám?

/Vojcek si celý zchvácený sedne na lavici/
Teď ať si píská třeba fialově, chlap jeden.
Kořalička, to je život můj,
kořalička kuráž dá!

Jedna žena Ten to slízl.
Jiná žena Krvácí.
Vojcek Na každého dojde.

20. - VOJCEK. ŽID.

Vojcek Ta pistolka je moc drahá.
Žid No koupí pán nebo nekoupí, tak jak?
Vojcek A co stojí tenhle nůž?
Žid Je jak břitva. Chce se s ním pán podříznout?
No tak jak? Dám ho pánovi stejně levně jako
každýmu jinému, pán má mít lacinou smrt. Ale
zadarmo ne! Tak jak? Pán má mít úspornou smrt.
Vojcek Ten není jenom na chleba.
Žid Dva groše.
Vojcek Na. /Odejde/
Žid Na? Jako by to byl vzduch! A jsou to přece pe-
níze. Pes jeden.

21. - MARIE. DÍTĚ. IDIOT.

Marie /listuje v bibli/ "A nižádného klamu nevzniklo
v jeho ústech..." Panebože, panebože! Nekoukej
na mě. /Listuje dál/ "I přivedli k němu fari-
zejové ženu v cizoložství popadenou, a posta-
vivše ji v prostředku. - I řekl jí Ježíš: Aniž
já tebe nedsuzuji. Jdiž a nehřeš více."

/Sepne ruce/ Panebože, panebože! Už nemůžu.
Panebože, nic mi neďávej, jen ať se můžu
modlit.

/Dítě se k ní tulí/

To děcko mi vráží nůž do srdce. /Karlovi
u svých nohou/ Pryč! Vyvaluje se to tady na
sluníčku!

Karel

/leží, ukazuje si na prstech a vypráví si
k tomu pohádky/ A má zlatou korunu, pan král.
Zítra přivedu paní královně její děťátko.
Jelito říká: pojď, jitrničko. /Uchopí dítě
a ztichne/

Marie

František nepřišel, ani včera, ani dneska, je
tady Jusno. /Otvírá okno/ "...A stojící zezá-
du u nohou jeho s pláčem, počala slzami smá-
četi nohy jeho a vlasy hlavy své vytírala a
líbala nohy jeho a vonnými mastmi mazala!"
/Bije se do prsou/ Všecko mrtvý! Spasiteli,
Spasiteli, na nohy balzám bych ti dávala.

22. - KASÁRNA.

Ondřej. Vojcek se přehrabuje ve svých věcech.

Vojcek

Ta kamizolka, Ondro, ta k mundúru nepatří.
Nehodila by se ti, Ondro? Tady ten křížek a
tenhle prstýnek patří sestře, taký mám ještě
jednoho svatýho, dvě srdíčka a všecko pozla-
cený, ten vobrázek mívala maminka v bibli
a stojí tam:

Muka jen buďtež ziskem mým,
mukami Bohu posloužím,
tvé tělo bylo samá rána, Pane,
ať i mé srdce je tak rozedrané.

Maminka cejtí už jenom, když jí na ruce svítí
slunko. Tý to nic neudělá.

Ondřej

/docela strnulý, ke všemu říká/ Jo.

Vojcek

/vytáhne jakýsi papír/ Bedřich Jan František
Vojcek, přísežný voják 2. pěšího regimentu,

2. batali6n, 4. kompanie, narozen na Zvěstování Panny Marie, dneska, 20. července, mám 30 roků, 7 měsíců a 12 dnů.

Ondřej

Půjdeš do lazaretu, Františku. Chudáku, musíš pít kořalku s práškama, to vytahuje horkost.

Vojcek

Jo, Ondro, když truhlář zametá hoblovačky, tak nikdo neví, kdo na nich složí hlavu.

23. - MARIE S DĚVČATY PŘED VRATY.

Děvčata

/zpívají/

Jak slunko svítne na hromnice
a osení se zelená,
hned vycházejí dva a dva,
kluk, holka nebo dáma.
Napřed jdou pištci, toseví,
a pak ti s housličkama,
červený mají...

První dítě

To je škaredá písnička.

Jiné děti /do toho
střídavě/

Druhé dítě

Co bys nechtěla.

Proč?

Třetí dítě

Tu, co jsi začala předtím.

Proto!

Čtvrté dítě

Já nemůžu!

Ale proč

Jiné dítě

Ty musíš zpívat.

proto?

Deti

Mařenko, zazpívej nám ty.

Marie

Tak pojďte, caparti!

Kolo, kolo mlýnský,
za čtyry rýnský...

Babičko, vykládej nám něco!

Babička

Bylo jednou jedno chudý děťátko a nemělo ta-
tínka ani maminku, všichni byli mrtví a na svě-
tě už nebylo živáčka. Všichni byli mrtví a to
děťátko šlo a hledalo ve dne v noci. A proto-
že už na světě nebylo živý duše, chtělo jít
do nebe a měsíček se na to děťátko tak pří-
větivě koukal a když konečně k měsíčku dorá-
zilo, byl to kus shnilýho dřeva, a tak šlo

k sluníčku, byla to uvadlá slunečnice, a jak dorazilo ke hvězdám, byly to zlatý mušky napíchaný na trnky, jak by je tam tuhýk napíchal, a když to dětátko chtělo zpátky na zem, byla země převržený hrnec a dětátko bylo docela samotinký a tak si sedlo a plakalo a sedí tam dodnes a pláče a je docela samotinký.

Vojcek Marie!
Marie /polekaně/ Co je?
Vojcek Je čas, Marie. Půjdem.
Marie Kam? Ven?
Vojcek Co já vím?

24. - MARIE A VOJCEK.

Marie Tak teda tamhle je město. Je tma.
Vojcek Zůstaň ještě. Pojď, sedni si!
Marie Ne, musím pryč.
Vojcek Však si nohy neuběháš.
Marie Co seš na mě takovej!
Vojcek Jestlipak víš, jak už je to dlouho, Marie?
Marie Vo letnicích dva roky.
Vojcek A jestlipak víš, jak dlouho to ještě vydrží?
Marie Musím jít, už padá rosa.
Vojcek Zebe tě, Marie? A přece hřeješ. Jaký máš horký ústa! Horkej dech, horkej, kurevskej! A přece bych dal za to nevimco, kdybych je moh ještě jednou líbat - ale když je člověk studenej, tak už ho nezebe. Z ranní rosy už tě zábst nebude.
Marie Co to říkáš?

Vojcek

Nic.

/Mlčení/

Marie

Vychází měsíc. Je tak rudej!

Vojcek

Jak krvavý železo.

Marie

Co chceš udělat, Františku? Seš jako křída.

/Vojcek se rozpráhne nožem/

Františku, ne, ne! Proboha svatýho, pomoc,
pomoc!

Vojcek

Tumáš, a tumáš! Nemůžeš umřít? Tak! Tak! Furt
sebou ještě škuže. Ještě ne, ještě ne? Pořád
ještě? /Znovu bodne/ Seš mrtvá? Mrtvá! Mrtvá!/Přicházejí lidé. Vojcek upustí nůž
a prchá/

25. - PŘICHÁZEJÍ LIDÉ.

První

Stůj!

Druhý

Slyšíš? Ticho! Tam.

První

Úí! Teď! Hrozný zvuk!

Druhý

To volá voda, že už se dávno nikdo neutopil.
Pryč, nesnesitelné zvuky.

První

Úí, teď zas! Jako když umírá člověk.

Druhý

Je to příšerné, takové dusno, padá šedivá
mlha - a brouci bzučí jak puklé zvony. Pryč!

První

Ne, je to příliš zřetelné, příliš nahlas!
Pojď! Tam nahoru.

26. - HOSPODA.

Vojcek

Tancujte všichni, furt, jen furt, ať se z vás
leje pot, ať stoupá smrad, stejně si jednou
přijde pro vás pro všechny. /Zpívá/

Děvečka z naší hospody
sedává v sadě u vody,
sedá tam celá dívá,
až zvonek půlnoc odbije -
a na vojáky číhá.

/Tancuje/ Tak Katko, sedni si! Je mi horko,
horko! /Svlékne si kabát/ Už je to tak, jednu
si čert vodnese a druhou nechá běžet. Seš
tak horká, Katko! Čím to? Však ty taky jednou
vychladneš. Měj rozum. Copak neumíš zpívat?

Katka

/zpívá/

Do švábský země nechci jít
a dlouhý sukně nechci mít.
Špičatý botky, sukně dlouhý,
to pro služku jsou špatný touhy.

Ne, žádný boty, do pekla se dá jít i bosky.

Vojcek

/zpívá/

Fuj, načpak tě vůbec poslouchám?
Tolar si nech a vyspi se sám!

Katka

Jo, vopravdu, nerad bych se zmazal voš krve.

Vojcek

Ale co to máš na ruce?

Katka

Já? Já?

Vojcek

Červená! Krev.

Katka

/Kolem nich hlouček/

Vojcek

Krev? Krev?

Hospodský

Brr - krev!

Vojcek

Myslím, že jsem se říznul, tadyhle, na pravý
ruce.

Hospodský

Jak se to ale dostalo na loket?

Vojcek

Utřel jsem to.

Hospodský Cože? Pravou rukou pravej loket? To jste šikovnej.

Karel I pravil obr: Čichám, čichám člověčinu. Brr, už je cejtít!

Vojcek K čertu, co chcete? Co je vám po tom? Pusťte, nebo prvního - sakra! Copak si myslíte, že jsem někoho zavraždil? Že já jsem vrah? Co čumíte? Na sebe čumte! Pusťte. /Vyběhne/

27. - VOJCEK sám.

Vojcek Nůž? Kde je nůž? Zůstal tady. Prozradí mě! Blíž, ještě blíž! Kde to jsem? Co to? Něco se pohlo. Ticho. Tady někdo. Marie? Haló, Marie! Ticho. Všude ticho! Tady cosi leží! Studené, mokré, tiché. Pryč odsud. Nůž, ten nůž! Mám ho? Mám! Lidé. - Tam. /Běží pryč/

28. - VOJCEK U RYBNÍKA.

Vojcek Tak, do rybníka s ním. /Hodí nůž do rybníka/ Ponořuje se do temný vody jako kámen! Měsíc je jak krvavý železo! Copak to celý svět chce vyžvanit? Ne, byl by moc u břehu, když se koupou! /Vstoupí do rybníka a hodí nůž daleko od sebe/ Tak, teď - ale co v létě, když se potápějí pro mušle? Ech, zrezaví, nikdo nic nepozná. Měl jsem ho zlomit! Jsem ještě vod krve? Musím se umejt. Tady je flek, a tady druhej.

29. - DĚTI.

První dítě Rychle! Za Mařenkou!

Druhé dítě Co je?

- První dítě Ty to nevíš? Všichni už tam běželi. Leží tam venku!
- Druhé dítě Kde?
- První dítě V lesíku vlevo nad koželužnou, u červeného křížku.
- Druhé dítě Rychle, ať ještě něco uvidíme! Jinak to vodnesou dovnitř.

30. - IDIOT. DÍTĚ. VOJCEK.

- Karel /drží děcko před sebou na klíně/ Spad do vody, spad do vody, no jo, spad do vody.
- Vojcek Človíčku, Kristiáne!
- Karel /na něho strnule pohlédne/ Spad do vody.
- Vojcek /chce děcko polaskat, ale dítě se odvrátí a dá se do křiku/ Hergot!
- Karel Spad do vody.
- Vojcek Kristiánečku, dostaneš panáčka na koni, no tak, no tak.
- /Dítě se brání/
 /Karlovi/ Tumaš, kup chlapečkovi dragouna.
 /Karel na něho strnule pohlédne/
 Hop, koníčku, hop!
- Karel /zavýskne/ Hop, koníčku, hop, koníčku! /Běží s děckem pryč/

31. - SOUDNÍ SLUHA. LÉKAŘ. SOUDCE.

- Soudní sluha Dobrá vražda, dokonalá vražda, krásná vražda, nad pomyslení krásná, už dávno jsme takovou neměli.

P o z n á m k a

Tento překlad je radikálně revidovanou verzí textu, který vydala DILIA v roce 1963. Východiskem bylo tehdy po dlouhá léta "kanonizované" vydání Fritze Bergemanna /Lipsko 1922 a dále/. Po neuvěřitelně dlouhé době začalo vycházet tzv. hamburské kritické vydání Büchnerova díla /1967 a 1971 - dosud bez svazku komentářů/; Werner R. Lehmann v něm mimo jiné otiskl i svou textařskou a jevištní verzi vojckovského textu. Záhy se však ukázalo, že problémem Vojcka není jen řazení většinou neočištěvaných scén /dramaturgové a režiséři tu ostatně budou mít vždy relativně volné pole/, nýbrž vůbec správné dešifrování těžko čitelného rukopisu. Pochybnosti nad Lehmannovým zněním textu Vojcka potvrdilo vydání faksimilií rukopisů pořázené Gerhardem Schindlerem /Lipsko 1981/. Pro tuto edici, která používá fondů büchnerovské pozůstalosti uložené ve Výmaru, se v odborné literatuře ujal termín "výmarské vydání". Stalo se základem nejnovějšího vydání vojckovských textů v lipském Insel-Verlagu roku 1984. Henri Poschmann /jemuž patří dík i za speciální konzultace uležitosti našeho překladu/ tu kromě jednotlivých rukopisných "etap" otiskuje i tzv. kombinovanou verzi Vojcka, která představuje zatím nejautentičtější, od zjevných zkomolenin očištěný textový podklad. Stal se i předlohou této nové české verze Büchnerovy hry.

L. K.